

Державний торговельно-економічний університет
Кафедра економічної теорії та конкурентної політики

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: РОЗВИТОК КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКУ СОНЯШНИКОВОЇ ОЛІЇ В
УКРАЇНІ

Студент 4 курсу, 12 групи,
спеціальності 073 Менеджмент
спеціалізації Управління в сфері
економічної конкуренції

Бардаченко Ілля
Русланович

Науковий керівник
доктор економічних наук,
професор

Лагутін Дмитро
Васильович

Гарант освітньої програми
кандидат економічних наук,
доцент

Щербакова
Таміла Анатоліївна

Розвиток конкурентного середовища на ринку соняшникової олії

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РИНКУ ОЛІЇ В УКРАЇНІ	5
1.1. Загальна характеристика ринку олії	5
1.2. Оцінка рівня конкуренції на українському ринку олії	10
РОЗДІЛ 2. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ОЛІЇ В УКРАЇНІ	15
2.1 Проблеми захисту конкуренції на ринку олії	15
2.2 Проблеми розвитку конкуренції на ринку олії.....	17
2.3 Підвищення ефективності діяльності АМКУ з розвитку конкурентного середовища на ринку олії	22
ВИСНОВКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Процес формування та реалізації конкурентної політики України зумовлює необхідність вивчення сучасного стану конкурентного середовища на товарних ринках. Реалізація ефективної конкурентної політики можлива лише після своєчасного та професійного аналізу рівня конкуренції на конкретному товарному ринку. Вивчення внутрішнього ринку соняшникової олії в умовах монополізації та концентрації дозволяє не лише оцінити ринок, а й запропонувати подальше регулювання як конкурентної ситуації, так і загальної економічної ситуації на ринку. Внутрішній ринок соняшникової олії є одним із розвинених галузевих ринків з високим експортним потенціалом

Аналіз наукової літератури показав, що конкуренція є рушійною силою розвитку суспільства, позитивно впливає на підвищення якості соняшникової олії, на рівень виробничого відношення споживання продукції вищої якості. Конкурентоспроможність — це властивість об'єкта, яка є ступенем реального чи потенційного задоволення ним конкретної потреби порівняно з аналогічними об'єктами, представленими на ринку держави.

Дослідженням поставленого питання присвячували свої праці значна кількість зарубіжних та вітчизняних вчених. Наприклад, серед зарубіжних вчених можна виділити: Дж. Еванса, Н. Каллена, М. Саллівана, Д. Едкока, Б. Бермана, А. Тарді тощо. Українськими вченими-економістами є А.А. Мазаракі, Є. О. Єфімова, А.О. Касич, С.В. Дідур та інші. Однак проблеми конкурентного середовища на ринку соняшникової олії недостатньо опрацьованою. Дана тема актуальна для підприємств на ринку так як при правильному формуванні конкурентоспроможності вона найбільш повно задовольняє попит покупців, що безпосередньо впливає на її рентабельність. З цього випливає що фундаментом всього маркетингу є конкурентна політика компанії.

Тому метою дослідження є формування напрямів підвищення конкурентного середовища на ринку соняшникової олії.

Для досягнення даної мети вирішені наступні завдання:

- надати загальну характеристику ринку олії;
- оцінити рівень конкуренції на українському ринку олії;
- проаналізувати проблеми захисту конкуренції на ринку олії;
- визначити проблеми розвитку конкуренції на ринку олії;
- дослідити підвищення ефективності діяльності АМКУ з розвитку конкурентного середовища на ринку олії.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження стали: закони України, постанови Верховної ради та Кабінету міністрів; монографічна література, статті вітчизняних та зарубіжних вчених з проблеми; статистичні збірники, нормативні документи ПП «Марлі». енциклопедичні видання; електронні ресурси.

Новизна отриманих результатів полягає в тому, що у роботі комплексно досліджено процес конкурентного середовища на ринку соняшникової олії.

Практичне значення отриманих результатів: пропоновані заходи можуть бути використані для підвищення конкурентного середовища на ринку соняшникової олії.

Структура і роботи складається з вступу, двох розділів, висновків, та також списку використаної літератури. Загальний обсяг тексту становить 32 сторінок, 8 рисунків та 2 таблиць.

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РИНКУ ОЛІЇ В УКРАЇНІ

1.1. Загальна характеристика ринку олії

Вирощування соняшнику та виробництво соняшникової олії є однією з галузей, в якій Україна продовжує залишатися одним із світових лідерів.

Харчова промисловість є однією з найважливіших галузей в Україні. Від рівня їх розвитку, стабільності, функціонування залежать економічні умови, національна безпека, рівень життя населення. Підприємства олійного комплексу входять до п'ятірки найбільших підрозділів харчової промисловості за обсягами виробництва. Останніми роками українська олійно-жирова промисловість переживає підйом. Проте все ще існують проблеми, які гальмують його розвиток [1].

Сьогодні структура харчування населення розвинутих країн переходить до споживання рослинних жирів, а не тварин, збільшується використання масел у технічних цілях (дизель, мийні засоби, фарби тощо). Все це сприяє розвитку олійно-жирового виробництва в Україні, яке має великі перспективи для задоволення потреб внутрішнього та зовнішнього ринків.

Олійно-жирова промисловість – це складна галузь харчової промисловості, що складається із взаємопов'язаного виробництва олії, жирів, харчової олії, маргарину та реалізації. У олійно-жировій промисловості як насіння олійних культур використовуються - соняшнику, льону, бавовни, сої, гірчиці, арахісу, ріпаку, конопель тощо. У їх насінні міститься в середньому 35-40, у кращих сортах – понад 50% олії. Макуха і деякі з них містять 30-35% білка і до 10% олії (жиру), що робить їх високоцінним концентрованим кормом. Більшість олійних

культур є медоносами. Основною олійною культурою, яка вирощується в Україні, є соняшник, на який припадає 70% посівних площ і 85% валового збору. У нашій країні приблизно дві третини всієї рослинної олії виробляють із насіння соняшнику. Велике економічне значення має соняшникова олія. Споживається як цінний харчовий продукт у натуральному вигляді, широко використовується в харчовій, лакофарбовій, парфумерній та інших галузях промисловості для виробництва маргарину, оліфи, мила тощо.

Тому соняшник – одна з прибуткових культур України з найвищим рівнем рентабельності серед сільськогосподарських культур. Соняшник забезпечує понад 90% сировинної бази та забезпечує функцію українського олійно-жирового підкомплексу. Таким чином, у 2020 році господарства бюджетної сфери отримали від реалізації соняшnikової олії 28 148,1 млн грн. прибутку, тому соняшник посідає особливе місце в еко номіці та формуванні експортного потенціалу країни [3, с.33].

За даними Державної служби статистики України посівні площі соняшнику у 2021 році у всіх категоріях господарств становлять 5149,2 тис. га і збільшилися проти 2020 року на 398,3 тис. га.

Порівняно з минулим роком найбільше зросли Миколаївські (62,7 тис. га), Дніпропетровські (55,4 тис. га), Херсонські (38,8 тис. га), Запорізькі (37,1 тис. га) та Полтавські господарства (32,7 тис. га) та багато інших областей.

Збільшення посівних площ обумовлено високим рівнем рентабельності виробництва соняшнику та великим світовим попитом на рослинні жири. Динаміка виробництва соняшнику в Україні наведена у таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Динаміка виробництва соняшнику в Україні

Роки	2019	2020	2021
Площа, тис. га	4716,5	5081,7	5090,1
Валовий збір, тис. тон	8670,5	8387,1	11050,5
Урожайність, ц/га	18,4	16,5	21,7

Джерело:[12]

З таблиці 1.1 бачимо, що за останні роки спостерігається стабільне

зростання посівних площ та урожайності насіння соняшнику, лише у 20120 році був невеликий спад.

Сучасний олійно-жировий комплекс країни включає 32 великі професійні олійно-жирові компанії та близько 1000 малих підприємств. Виробляють різноманітні олії: нерафіновані, гідратовані, рафіновані, дезодоровані, недезодоровані тощо. За даними Асоціації «Укроліяпром», загальна виробнича потужність олійно-жирових компаній перевищує 10 млн тонн переробки насіння соняшнику на рік. За відносно короткий час український олійно-жировий комплекс значно відновився, збільшивши свій виробничий потенціал. На підприємствах впроваджуються новітні технології, покращується якість та оновлюється асортимент продукції. Великий попит на олійно-жирову продукцію в Україні був зумовлений припливом інвестицій в олійно-жирову промисловість.

В Дніпропетровській, Кіровоградській, Донецькій, Запоріжській та Миколаївській областях побудовано нові заводи з переробки жирів і олій. Більшість підприємств відновлено. Усі олійно-екстракційні заводи України орієнтуються не лише на насіння соняшнику, а й на насіння ріпаку та сої. З 2007 року в Україні виробляють сиру пальмову олію (м. Южне, Одеська область). Виробнича потужність переробки сирої пальмової олії становить 1500 тонн на добу. Продукція, отримана з сирої пальмової олії, реалізується як в Україні та її околицях, так і за кордоном для використання у виробництві маргарину, кондитерських та хлібобулочних виробів. Сучасний стан олійно-жирової промисловості України характеризується тим, що лише 20% виробленої рослинної олії споживається в Україні, а решта експортується, тому вона була інтегрована на світовий ринок за короткий проміжок часу [12].

Компанії олійно-жирової промисловості включають олійно-жирові заводи, жирові заводи, олійні екстракти, олійні преси, маргаринові та миловарні заводи.

Топ-5 виробників рафінованого продукту складають(Рис.1.1):

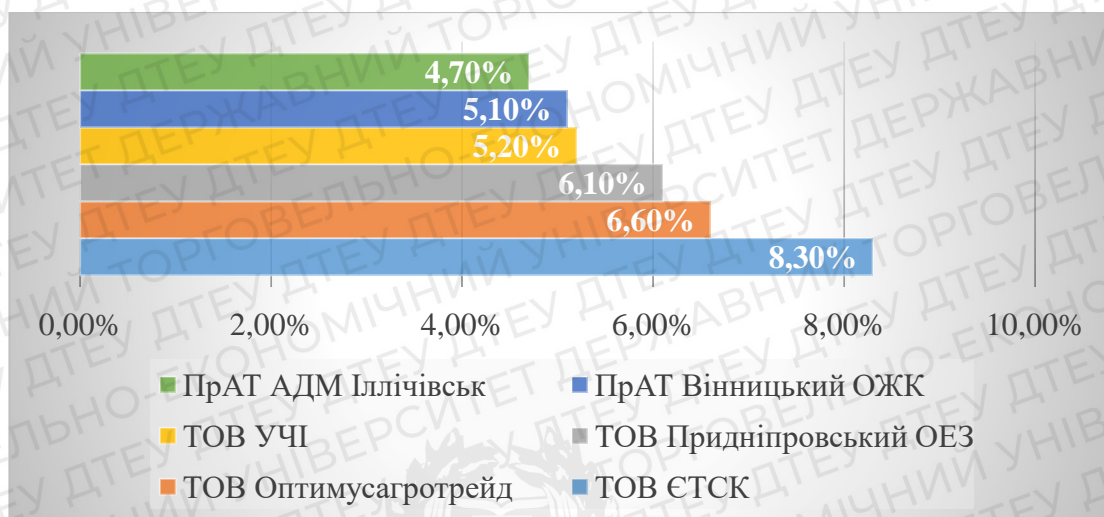

Рис.1.1. Топ-5 виробників рафінованого продукту[23]

- ТОВ «Європейська транспортна стивідорна компанія» — доля на ринку склала 8,3% (доля на ринку у 2019–2020 МР — 7,7%);
- ТОВ «Отпимусагротрейд» — 6,6% (доля у попередньому періоді — 6%);
- ТОВ «Придніпровський ОЕЗ» (входить до складу агрохолдингу Kernel) — 6,1% (доля у попередньому періоді — 5%);
- ТОВ «Українська Чорноморська індустрія» — 5,2% (доля у попередньому періоді — 4,6%);
- ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат» (входить до структури ViOil) — 5,1% (доля у попередньому періоді — 4,3%)[23].

До п'ятірки виробників нерафінованої олії увійшли(Рис.1.2.):

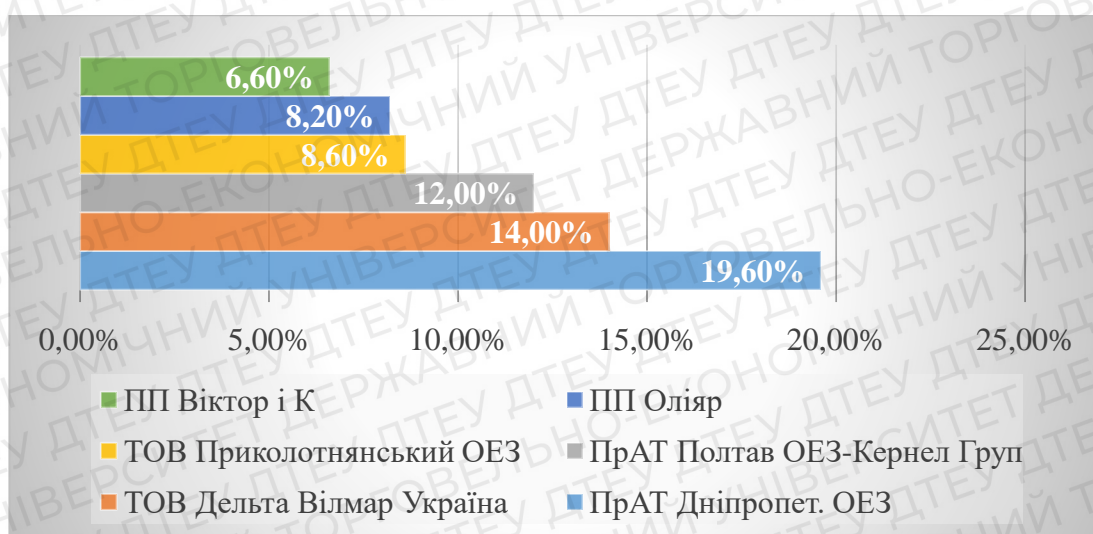

Рис.1.2. Топ-5 виробників нерафінованої олії 2020/21 МР[23]

- ПрАТ З П «Дніпропетровський олійноекстракційний завод» (входить до структури Bunge). Доля на ринку — 19,6% (доля у 2019—2020 МР — 15,5%);
- ТОВ «Дельта Вілмар Україна» (входить до складу Wilmar International) — 14% (доля у попередньому періоді — 16,6%);
- ПрАТ «Полтавський олійноекстракційний завод — Кернел-Груп» (входить до складу Kernel) — 12% (доля у попередньому періоді — 10,4%);
- ТОВ «Приколотнянський ОЕЗ» (входить до складу Kernel) — 8,6% (доля у попередньому періоді — 7,9%);
- ПП «Оліяр» — 8,2% (доля у попередньому періоді — 8,8%)[23].

В Україні є 16 великих олійно-екстракційних заводів, які виробляють до 80% олії в Україні, інші 20% олії виробляють 230 малих олійних заводів. За останні п'ять років виробництво олії склало 510-705 тис. тонн. Порівняно з 1990 роком він зменшився більш ніж вдвічі. Близько 60% олії виробляють 10 найбільших олійно-екстракційних заводів і заводів. продуктів.

Структурними елементами територіальної організації олійно-жирової промисловості є: Дніпропетровський олійно-жировий комбінат (ТМ «Олейна»), Волчанський олійно-жировий комбінат, Запорізький олійно-жировий комбінат, Пологівський комбінат, Пологівський завод, Одеський комбінат, Вінниця., Вінницький завод. та жировий комбінат «Щедрий дар»), Приколотнянський олійно-жировий комбінат, Кіровоград, Слов'янський олійно-жировий комбінат, Каховський олійно-жировий комбінат (Херсонська область, ТМ «Чумак»). Господарська робота провідних олійно-жирових заводів (заводів) вимагає, щоб відсоток завантаження потужностей був якомога вищим і близьким до 60 - 80%.

Таким чином, вітчизняне виробництво соняшникової олії є рентабельним і має високий експортний потенціал. Сучасний ринок соняшникової олії сформувався під впливом структурних деформацій національної економіки.

1.2. Оцінка рівня конкуренції на українському ринку олії

За роки незалежності в Україні відбувся бурхливий розвиток олійної промисловості. Найбільшу частку займає в ній соняшникова олія. Україна є найбільшим у світі виробником та експортером з 2005 року. Світова частка української соняшникової олії за останні два роки становила 47%, а за останні три роки – 51-52%. Соняшникова олія є дуже важливим джерелом калорій для світової харчової промисловості.

Після початку російського вторгнення в Україну світ готується до дефіциту олії, обмежуючи кількість одиниць продукції, що продається в «одні руки» [17].

За даними Держстату, протягом сезону 2021/22 українські аграрії зібрали рекордні врожаї олійних: соняшнику – 16,4 млн тонн, сої – 3,4 млн тонн, ріпаку – 2,96 млн тонн. З них переробники виробили 6,87 млн тонн олійного насіння. Рослинна олія: соняшникова-6,45 млн. т, ріпакова-65 тис. т, соєва-163 тис. т (рис. 1.3).

Для внутрішнього споживання ми використовуємо в рази менше олії, ніж виробляємо. Україна в сезоні 2021/22 спожила 625 тис. тонн. За даними Держстату, у 2020 році на одну людину на місяць було в середньому 1,2-1,7 кг олії, залежно від демографічних характеристик (місця проживання чи складу сім'ї).

Рис.1.3 Результати сезону 2021/2022

Джерело: держстат [17]

Українські рослинні олії та готові рослинні жири продаються на 155 зарубіжних ринках і експортуються 760 компаніями. 93% загального експорту олії йде до чотирьох основних регіонів: Європи, Південно-Східної Азії, Азії та Близького Сходу. Додаткові 4% доходу надходять від експорту олії в Африку. Тому незначні обсяги української олії представлені лише в Євразійському економічному союзі (Росія, Казахстан та ін.), Австралії та США.

На внутрішньому ринку олія соняшникова споживається практично всіма суб'єктами вітчизняного виробництва. Український ринок олії соняшникової профіцитний, внутрішній попит становить лише 10-15%, а решта 85-90% йде на експорт. Попит внутрішнього ринку на соняшкову олію становить від 450 тис. до 500 тис. тонн на рік.

В результаті аналізу (рис. 1.4) виявлено, що обсяг ринку у 2018 р. становив 2 099,76 тис. т, у 2021 р. – 484,61 тис. т. Основа розрахунку дуже важлива при порівнянні обсягів ринку соняшникової олії. У сучасних реаліях ринок соняшникової олії необхідно розглядати без тимчасово окупованої території. Далі слід з'ясувати, які частки в структурі ринкових продажів має кожен з учасників ринку [[6].

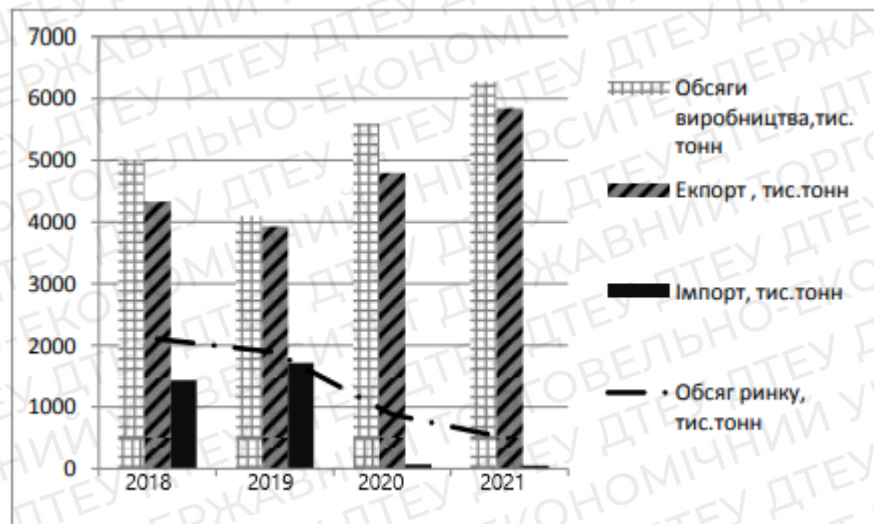

Рис. 1.4. Обсяг ринку соняшникової олії, динаміка виробництва й динаміка зовнішньої торгівлі впродовж 2018–2021 рр.[6]

За результатами аналізу простежується тенденція зменшення часток суб'єктів господарювання на ринку соняшникової олії протягом 2019–2021 рр. Ринкові позиції окремих компаній насамперед визначались їх залежністю від Донецької та Луганської областей, а також АР Крим.

Виробництво соняшникової олії є динамічною та прибутковою галуззю АПК України. Підприємства з виробництва соняшникової олії є стратегічно важливими для національного господарства України в умовах глобальної конкуренції. Україна є одним з лідерів з переробки та експорту соняшникової олії у світі. Найбільшими суб'єктами господарювання є «Агрокосм», «Кернел», «МХП», «Cargill», «Vioil», «Bunge», «Дельта Вілмар», «Пологівський ОЕЗ», «Glencore», «Noble» (Рис.1.5.)

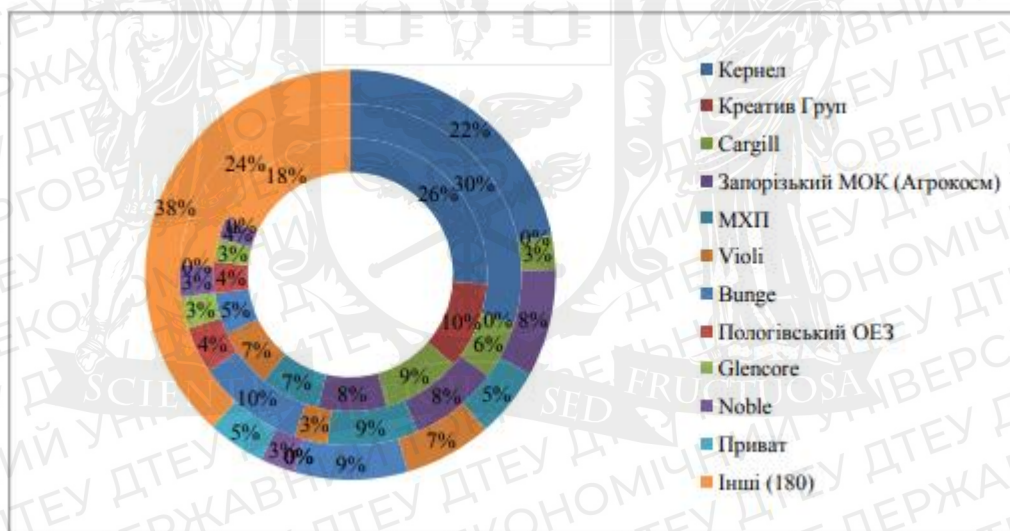

Рис. 1.5. Частка на ринку соняшникової олії найбільших компаній у 2019–2021 рр. (без урахування окупованих 7% територій)[7]

Для аналізу стану конкурентного середовища розраховано коефіцієнт ринкової концентрації (CR_n), який використовується для оцінювання структури ринку в багатьох країнах світу. Однак він не надає інформації про розмір компаній, що залишилися за межами діапазону «n», і не показує, як розподіляються акції між найбільшими виробниками.

Однак за цим показником можна повністю розрізнити олігополію та чисту монопольну конкуренцію в галузі (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Розрахунок показників ринкової концентрації та монополізації для ринку соняшникової олії[25]

Показник	Значення показника		
	2019	2020	2021
Ступінь відкритості ринку (СВР)	11,1	13,9	22
Коефіцієнт концентрації (CRn)	CR1=26,1	CR1=28,4	CR1=24
	CR3=45,7	CR3=46	CR3=38
	CR5=49	CR5=49	CR5=49
Індекс Херфіндаля-Хіршмана (ІНН)	1421,84	1642,26	2591,89
Індекс ентропії	2,0243	2,3819	2,2181
Дисперсії ринкових часток (σ^2)	1,03	1,04	1,13
Індекс Лінда	k2=0,42233; k3=0,77004; k4=0,56661	k2=1,44898; k3=0,90655; k4=0,54958; k5=0,633333; k6=0,710601	k2=1,22449; k3=0,721716; k4=0,549646; k5=0,449343; k6=0,516524

За результатами розрахунку (табл. 1.2) можна зробити висновок про наявність ознак олігополії на внутрішньому ринку соняшникової олії в досліджуваному році. Тому частка ринку найбільших учасників ринку не перевищувала 35%. Це свідчить про те, що структурних передумов для створення єдиної переваги на ринку немає, а загальна частка трьох і п'яти компаній не перевищує критичного рівня цього регулювання ($CR3 > 50\%$; $CR5 > 70\%$).

Проведені розрахунки свідчать про те, що значення індексу Херфіндаля-Хіршмана для ринку соняшникової олії протягом 2019–2020 рр. не перевищували 2 500, отже, ринок є помірним чином концентрованим. У 2021 р. значення індексу перевищує межу 2 500, тобто ринок є висококонцентрованим. На внутрішньому ринку соняшникової олії спостерігається досить нерівномірний розподіл запасів. Це підтверджується тим, що чим вище σ , тим нерівномірніша частка ринку економічного агента.

Тому розрахунок диверсифікації ринкової частки ринку соняшникової олії показує суттєво нерівномірний розподіл частки ринку та ринкової влади між

лідерами ринку та аутсайдерами. Значення індексу ентропії внутрішнього ринку соняшникової олії належить до діапазону «2 і більше», що свідчить про те, що структура ринку є дуже конкурентною і що централізована угода між учасниками може бути реалізована [25, с.89].

Результати дослідження індексу Лінда для вітчизняного ринку соняшникової олії (табл. 1.2) показують, що олігополістичне ядро ринку соняшникової олії у 2019 році сформували три компанії: «Кернел», «Каргілл», «Креатив Груп». У період з 2020 по 2021 рік ринок соняшникової олії перебуває в умовах помірної олігополії: шість компаній фіксують зниження монотонності ринку соняшникової олії [24].

Аналізуючи наведені вище показники конкуренції на ринку соняшникової олії України, можна виявити ознаки олігополістичної, помірно концентрованої єдиної монополії на ринку протягом багатьох років, її структура дуже конкурентна та централізовані угоди можуть здійснюватися між учасниками.

Галузеві дослідження ринку є дуже актуальними в контексті глобальної конкуренції. Внутрішнє виробництво соняшникової олії є високорентабельним і має високий потенціал для експорту.

Сучасний ринок соняшникової олії сформувався під впливом структурних перетворень національної економіки. Результати дослідження ринку соняшникової олії показують, що є ознаки олігополістичного та достатньо концентрованого ринку.

З огляду на зазначене вітчизняний ринок соняшникової олії потребує комплексного дослідження задля покращення його структури та забезпечення державного захисту конкуренції в підприємницькій діяльності.

РОЗДІЛ 2. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ОЛІЇ В УКРАЇНІ

2.1 Проблеми захисту конкуренції на ринку олії

Законодавча база України на сьогоднішній день характеризується складністю, а іноді навіть і невизначеністю. Відкритим залишається питання щодо встановлення експортного мита на ріпак та сою, недосконалим є законодавче забезпечення обігу генномодифікованої продукції в Україні, негармонізованими є вітчизняні стандарти якості олійно-жирової продукції з міжнародними та європейськими виробниками, що особливо актуально в нинішніх процесах євроінтеграції України.

Необхідність державного втручання в діяльність олійно-жирового комплексу України стала очевидною в період кризи через масовий неконтрольований експорт насіння соняшнику за кордон. При валовому зборі насіння соняшнику в обсязі 2,4-2,8 млн. тонн потреби внутрішнього ринку як в олійному насінні, так і в продуктах його переробки не забезпечувалися. Результатами цих зустрічей стала низка указів і законів Президента України. Зокрема, Законом України «Про ставки вивізного (вивізного) мита на насіння окремих видів олійних культур» від 10.09.1999 № 1033-XIV встановлено вивізне (вивізне) мито у розмірі 23% на насіння окремих видів олійних культур (льону).). насіння). , соняшник, почервоніння). Потім Закон України «Про внесення змін до деяких законів України» від 21 червня 2001 р. № 2555-III знизив ставки вивізного (вивізного) мита на насіння окремих видів олійних культур з 23% до 17% та заборонив переробку соняшнику за кордон на платних умовах. Завдяки дії цих Законів олійно-жировий комплекс України отримав інтенсивний розвиток

Необхідно звернути увагу також на податкові обмеження, які дестимулюють виробництво олійних культур в Україні. Тому 7 грудня 2017 року Верховна Рада ухвалила рішення про скасування бюджетного відшкодування

ПДВ на експорт олійних культур з 1 березня 2018 року. Це негативно вплинуло на ситуацію на ринку олійних культур. Виробники та фермери звернулися до Верховної Ради, і 22 травня 2018 року було прийнято закон № 2440-VIII. Це передбачає бюджетне відшкодування ПДВ лише сільгоспвиробникам при експорті сої та ріпаку дрібними та середніми фермерами. Прогнозована в Україні переробка соєвих бобів є можливою лише в разі збереження внесених змін до Податкового кодексу України (Закон України від 7 грудня 2017 р № 2245-8) .

Якщо Китай відмовиться від імпорту сільськогосподарської продукції зі США і звернеться до Бразилії та Аргентини через торгову війну між Китаєм і США, Україна має реальні шанси продавати вирощену кукурудзу та сою до Китаю. Така ситуація може збільшити посівні площі сої та кукурудзи.

Державна політика в галузі агропромислового комплексу орієнтує національних виробників на запровадження новітніх досягнень науково-технічного прогресу, зокрема, нових технологій, обладнання, оновлення асортименту продукції шляхом більш широкого запровадження міжнародних та європейських стандартів за принципом їх добровільності [26, с.78].

В процесі гармонізації законодавства України до законодавства ЄС та виконання умов вступу України до ВТО у грудні 2005 року було прийнято Закон України «Про стандартизацію, технічні регламенти і процедури оцінки відповідності».

Таким чином, вступ України до ВТО став «візитною картою» приєднання до Євросоюзу і питання гармонізації технічного законодавства і нормативної бази як основи для підвищення якості та конкурентоздатності вітчизняної продукції є одним із пріоритетних для промисловості України. Запровадження директив Європейського союзу, гармонізація національних стандартів з європейськими і міжнародними повинні базуватись на технічних, економічних, суспільних і екологічних факторах України, а також професійному досвіді, поєднаному з науковими комплексними даними у галузі проектування, виробництва, застосування і утилізації промислової продукції [15, с.85].

В Україні якість соняшникової олії контролюється ДСТУ 4492:2005, який класифікує олію на такі види олія соняшникова: нерафінована невиморожена, нерафінована виморожена, нерафінована холодного пресування першого віджиму, гідратована невиморожена, рафінована дезодорована невиморожена, рафінована виморожена, рафінована дезодорована невиморожена, рафінована дезодорована виморожена, рафінована дезодорована виморожена. Африка є одним із виробників і постачальників соняшникової олії на світовий ринок. Згідно з проектом африканського стандарту на харчову соняшкову олію DEAS 299:2013, вона поділяється на 3 види: «сира» олія, високоолеїнова та середньоолеїнова. Даними нормативними документами зазначається допустимий вміст барвних речовин, які можуть використовуватись для всіх видів соняшникової олії, окрім олії, отриманої першим віджимом та способом холодного пресування. До таких барвників відносяться: бета-каротин натуральний, куркумін, бета-каротин штучний, бета-апо8-каротиналь, бетакаротин мікробіологічний, бета-апо8-каротинова кислота, її метиловий або етиловий естер, екстракт аннато, біксин [13, с.29].

Кабінет міністрів України додав у перелік товарів, що мають істотну соціальну значущість, батон та соняшкову олію. Тепер компанії, що продають ці товари, мають заздалегідь декларувати їхнє подорожчання.. Про це йдеться у відповідній постанові Кабінету міністрів України від 30 грудня 2021 року. Інформація про збільшення ціни має подаватися за наступним принципом:

- на 15% і більше — за 30 днів до початку введення нової ціни;
- на 10% і більше, але менше ніж 15%, — за 14 днів;
- на 5% і більше, але менше ніж 10%, — за три дні до подорожчання.

2.2 Проблеми розвитку конкуренції на ринку олії

Протягом останніх кількох десятиліть на світовому продовольчому ринку продовжує зростати попит на ключові продукти в сільськогосподарських та

промислових районах. Насіння олійних культур, як правило, розглядається як одна з важливих експортних груп сільськогосподарської продукції та є стратегічно важливою продукцією для забезпечення економіки країни та продовольчої безпеки. Слід зазначити, що вони використовуються як джерело штучної їжі, кормів для тварин і все більше виробництва енергії.

Оскільки ринок олійно-жирової продукції є частиною сегмента продовольчого ринку, на нього впливають глобальна економіка (глобалізація, загострення конкуренції між державами в міжнародній торгівлі, розвиток інтегрованих процесів) та різноманітні внутрішні фактори [10, с. 10].

Розвиток олійного виробництва (збільшення виробництва олії, маргарину та інших основних побічних продуктів переробки) та виробництва олійної сировини (збільшення посівних площ, збільшення врожайності та вмісту олії) взаємозалежні та взаємопов'язані, тому важливе значення для олійно-жирової промисловості мають обсяги вирощеної сировини.

Українські рослинні олії та готові рослинні жири продаються на 155 зарубіжних ринках і експортуються 760 компаніями. 93% загального експорту олії йде до чотирьох основних регіонів: Європи, Південно-Східної Азії, Азії та Близького Сходу. Додаткові 4% доходу надходять від експорту в Африку. Тому незначні обсяги української олії представлені лише в Євразійському економічному союзі (росія, Казахстан та ін.), Австралії та США.

За даними Національної митниці України, у 2020 році Україна стала найбільшим експортером олії у світі. На світовому ринку, серед постачальників є номер один, це Індію, ми конкурували з Росією, Аргентиною, Болгарією та Туреччиною на цьому ринку. На китайському ринку нашими конкурентами є росія, Казахстан, Болгарія та Аргентина. Найбільшим імпортером країн ЄС у 2020 році стали Нідерланди. Серед постачальників у цю країну конкурентами України були Угорщина, Іспанія, Бельгія та Португалія.

У 2021 році Україна та росія домінували на 77% світового експорту олії, з яких 48% олії, що відправляється за кордон, належало Україні.

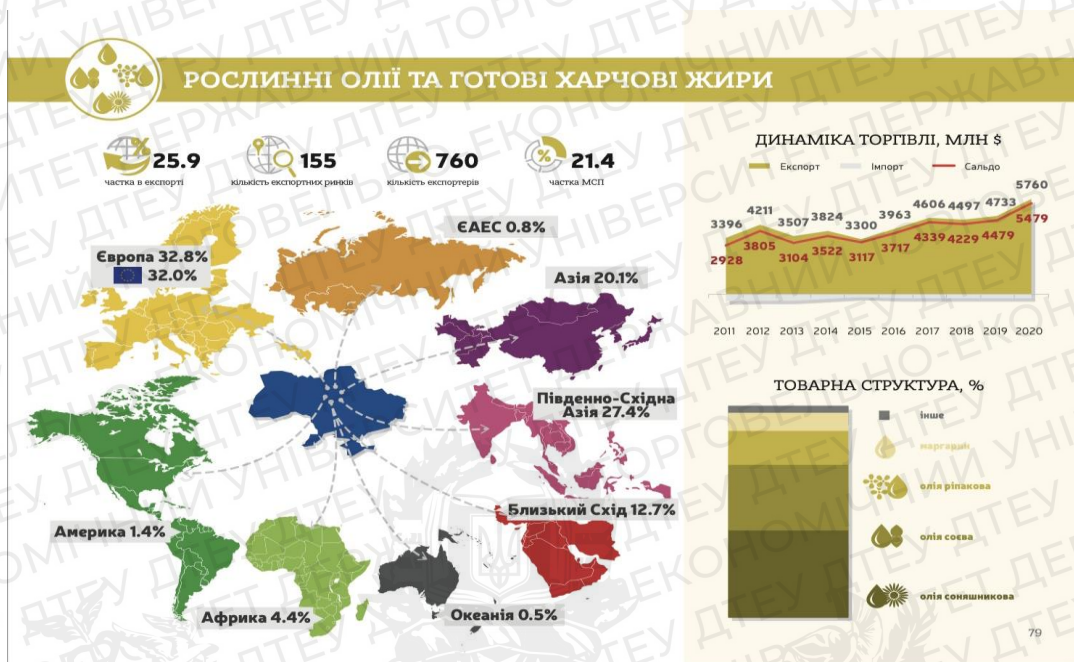

Рис.2.1 Розвиток ринку соняшникової олії[17]

До війни в Україні більшість виробленої продукції вивозили морем. Через активні бойові дії в прибережних районах роботи в українських портах Азовського та Чорного морів наразі припинені, а аграрії не мають можливості продавати свою продукцію на морі.

На початку березня кілька європейських асоціацій, у тому числі SOCERAL, FEDIOL і FEFAC, опублікували спільне повідомлення, в якому висловили стурбованість скороченням поставок з Чорноморського регіону. Пізніше FEDIOL оприлюднив більш детальну інформацію щодо ситуації з олією. Українські компанії щомісяця відвантажують на ринок ЄС близько 200 тис. тонн соняшникової олії, що становить у середньому 35-45% європейського споживання [17].

Проблеми з експортом вже призвели до обмежень на продажі в ЄС. Тому іспанські супермаркети починають регулювати продаж соняшникової олії в країні. Менше 5 літрів олії на людину в день. У Бельгії мережа супермаркетів Lidl встановила обмеження на два масла в одні руки. Розповсюдження експортної продукції почали запроваджувати в інших країнах, зокрема в Греції та Німеччині.

Що ж стосується динаміки, загальну ситуацію на ринку чудово ілюструє експансія на зовнішні ринки української соняшникової олії. За даними асоціації «Укроліяпром», з 1998 року експорт соняшникової олії зріс у 33 рази — з 206,1 тис. т до більш ніж 6,8 млн т.

При цьому сьогодні на частку соняшникової олії припадає понад 93-94% обсягів експорту всіх рослинних олій. Наприклад, за підсумками 2021 року — 94,6% (за даними «Укроліяпром»)[16]. А в 2020 році в структурі експорту трьох основних рослинних олій, за даними Держстату, експорт соняшникової олії склав 93,6%. Соева олія зіграла роль "другої скрипки" на ринку — 4,6%. А частка експорту ріпакової олії дорівнювала 1,8%[28] (Рис.2.2).

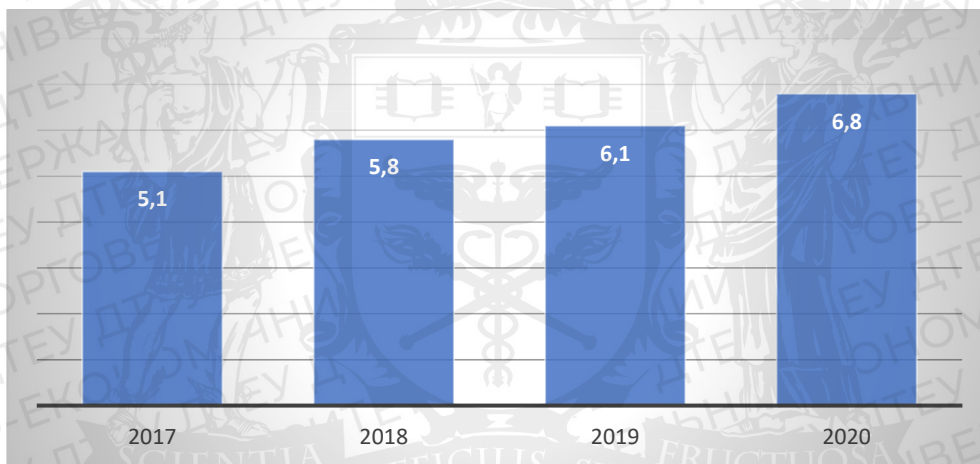

Рис.2.2 Обсяг експорту олії на міжнародні ринки 2017-2020 рр.

Аналізуючи Рис.2.2 можемо сказати що, за обсягом експорту соняшникової олії, Україна сьогодні займає перше місце в світі. При цьому останні 4 роки, за даними Держстату, обсяги експорту на міжнародні ринки (з урахуванням сафлорового і бавовняного масел) безперервно зростають. Наприклад, в 2017 році було поставлено 5,1 млн т, в 2018 році — 5,8 млн. т, в 2019 році — 6,1 млн т, і в 2020 році — 6,8 млн. т. приріст за 4 роки — 1,6 млн т.

Показова і динаміка. З 2011 року кількість експортних ринків — країн, де Українська соняшникова олія продається більш ніж на \$10 тис.на рік, — збільшилася з 42 до 113 або навіть більше, якщо країни ЄС враховувати окремо. Кількість експортерів у 2020 році — 469 компаній[4].

За 7 місяців 2021 року Україна, за даними Держстату, експортувала 2,89 млн т соняшникової олії (з урахуванням сафлорова, бавовняного і їх фракцій) на \$3,53 млрд. При цьому «велика шістка» імпортерів української «олії» традиційна для останніх років. Наприклад, на ринку Індії в поточному сезоні "влаштувалося" 798 тис. т української соняшникової олії, на ринку Китаю-506 тис. т, в Іраку — 231 тис. т, в Нідерландах — 285 тис. т, в Іспанії — 209 тис. т і в Італії — 138 тис. т. Туреччина, Судан, Саудівська Аравія, Польща, Великобританія, Франція, Малайзія, ОАЕ та Італія імпортували від 31 тис. т. т до 71 тис.т. решта країн — в обсягах менше 30 тис. т. взагалі ж, лівова частка експорту соняшникової олії з України припадає на 4 напрямки: ЄС, Китай, Індія та Ірак. За даними УВТА, в 2020 році-82,2%.

За даними держстату: в 2021 році 2,7 кг соняшникової олії експортовано на Віргінські острови — безкоштовно, 18,5 кг — в Ліберію теж безкоштовно і 46 кг за \$300 — в Кувейт.

Не можна не згадати і про те, що ситуація на українському ринку соняшникової олії не настільки ідеальна, як це може здатися. Волатильність цін на світовому «масляному» ринку, цінові ралі і рекордне підвищення цін на рослинні олії в українському роздробі призвели до того, що Мінекономіки в квітні підписало меморандум з Асоціацією «Укроліяпром» про обмеження експорту соняшникової олії в 2020/2021 МР обсягом 5,38 млн т. станом на початок серпня, тобто за 11 місяців маркетингового року експортери поставили на зарубіжні ринки 5,28 млн т. Хоча тепер це вже не принципово, так як з вересня почався новий 2021/2022 МР, і обмеження втратили силу[16].

Разом з тим, за даними «Адміністрації морських портів України» (АМПУ), за підсумками першого півріччя 2021 року обсяги перевалки рослинних масел в морських портах України знизилися на 25,1% в порівнянні з аналогічним періодом 2020 року — порти перевалили всього 2,54 млн т[11].

Хоча в цілому прогноз по ринку залишається оптимістичним. «Укроліяпром» і USDA прогнозують, що в 2021/2022 МР Україна експортує 6,4-6,6 млн. т соняшникової олії, тобто на 1 млн т більше, ніж це було передбачено

квітневим меморандумом. Експорт олійно-жирової продукції значно впливає на формування позитивного сальдо зовнішньої торгівлі продукцією агропромислового комплексу України (1,24 групи за кодами УКТ ЗЕД), яке за попередніми даними у січні – липні 2020 року перевищило 7,6 млрд. дол. США.

Таким чином, соняшникова олія є основним для українського ринку рослинних олій, важливою сировиною для багатьох галузей харчової промисловості. Нині в Україні спостерігається тенденція до збільшення виробничих потужностей з переробки олійних культур, будуються нові заводи. Ймовірно, що нові підприємства зосередять увагу на переробці не лише соняшникової олії, а й інших олійних культур, таких як соя та ріпак. Ця тенденція пояснюється тим, що основною проблемою в майбутньому для переробних підприємств може бути дефіцит сировини. Світове лідерство України на зовнішньому ринку соняшникової олії також має негативні наслідки. Зокрема, постійне розширення посівних площ може спричинити серйозні проблеми для аграрного сектору країни. За останні 20 років посівні площі соняшнику зросли в 3 рази. Розширення площ та недотримання технологій вирощування загрожує виснаженням земель та зниженням врожайності. Через брак коштів більшість аграріїв не удобрюють землю, і в результаті урожай залежить лише від погодних умов. Але проблему недостатньої кількості добрив можна вирішити за рахунок тваринництва, яке тісно пов'язане з рослинництвом та виробництвом соняшникової олії, в т.ч.. Для підвищення ефективності виробництва соняшнику необхідно підвищити врожайність високоякісним посадковим матеріалом. В Україні соняшник є традиційною культурою, і його рентабельність має стимулювати аграріїв до вирощування цієї культури.

2.3 Підвищення ефективності діяльності АМКУ з розвитку конкурентного середовища на ринку олії

За визнанням Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (Food and Agriculture Organization, FAO), Україна є одним із найважливіших у

світі виробників сільськогосподарської продукції та відіграє провідну роль у постачанні продовольства на світовий ринок. За підсумками 2021 року Україна є найбільшим у світі експортером соняшникової олії (35% світового експорту), другим експортом ячменю (14% світового експорту), кукурудзи (11%) та ріпаку. Третє в експорті (11%). 10% і більше), експорт пшениці (близько 10% світового експорту) (Рис.2.3).

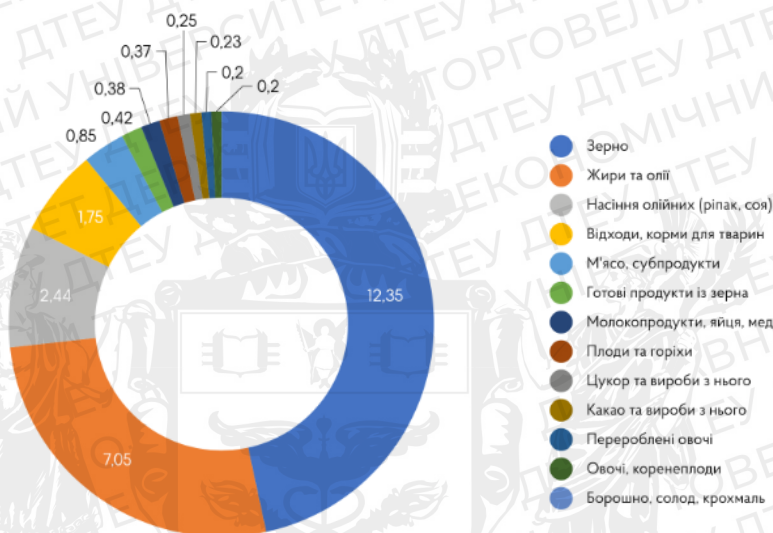

Рис.2.3 Експорт соняшникової олії 2021р.[31]

Експорт сільськогосподарської продукції загалом є найбільшим джерелом валютних надходжень України. Водночас структура експорту української сільськогосподарської продукції свідчить про переважно сировинний характер потрібно рухатися в напрямку більш глибокої переробки та виробництва продукції з вищою доданою вартістю. Проте через розвиток конкурентного середовища на сучасному ринку олії, Україна має багато проблем, які АМКУ має вирішити.

Повна блокада Росією українських портів. За даними Мінагрополітики, 90% українського аграрного експорту надходило через порти Одеси та Миколаєва. Нині, в першу чергу, ведеться пошук альтернативних способів експорту залізницею. Проте можливості цього експортного каналу наразі дуже обмежені. У березні залізниця експортувала 300 тис. т зерна, очікувалося

збільшення до 1,5 млн. т на місяць, але до війни через порти вона перевозила до 7 млн. т зерна на місяць [31].

В "Укрзалізниці" стверджують, що перевалку зерна на західному кордоні можна збільшити до 5 млн тонн на місяць, включно з запуском пересувних пунктів перевалки, розширенням існуючих потужностей і кордонами з європейськими країнами, а також потрібне будівництво численних "сухих портів". Польща вже оголосила про початок будівництва «сухого порту» на кордоні з Україною, але потрібно більше. Також необхідно залучити додаткову вузькоколіїну техніку для організації перевезення зерна в сусідні країни, особливо в напрямку румунських та польських портів. Порти Дунаю (Ізмаїл, Рені, Усть-Дунайський) досі є окремими експортними каналами, але їх можливості обмежені і вже законтрактовані Україною та найбільшими міжнародними зерновими трейдерами. Мінінфраструктури планує подвоїти потужність перевалки зерна в цих портах.

Пом'якшити цю проблему можна шляхом концентрації посівної на культури з максимальною питомою вартістю. Водночас, враховуючи ризики нестачі пестицидів та добрив, в нинішньому сезоні очікується зменшення посівних площ високо маржинальних культур (соняшника та кукурудзи) при нарощуванні площ посівів більш простих у виробництві культур, але важливих з точки зору продовольчої безпеки гороху, ячменю та вівса. За умови оперативної реалізації цих планів і збереження мережі елеваторів, більшу частину експорту продукції АПК цього року можна буде зберегти – завдяки рекордним світовим цінам на продовольство українська продукція матиме попит, хоча прибутки виробників знизяться через збільшення витрат на логістику[31].

У той же час багатьом аграріям зараз потрібні фінансування для посіву та закупівлі палива та добрив. Для вирішення цієї проблеми уряд гарантує аграріям кредити за програмою «5-7-9%», але вузьким місцем цієї програми все ще є швидкість її реалізації.

Особливу увагу слід приділити експортній логістиці олійно-екстракційних заводів (ОЕЗ), які можуть виробляти продукцію, але майже не мають змоги її

експортувати. Зараз близько половини з 70 фабрик працюють, а пакувальні компанії відновлюють роботу. Крім розширення «вузьких» місць на західному кордоні, для вирішення проблеми експорту олії потрібно запровадити пільгові кредитні програми для збільшення парку спеціальних цистерн (їх можна замовити в українських виробників, забезпечивши роботою вагонобудівні заводи), а також на розширення ліній з фасування продукції [14].

При цьому підприємства Харківської області, Одеси та передмістя Маріуполя закриті на невизначений термін. Наближення їх до західного кордону вимагає часу та значних фінансових ресурсів (наприклад, «Кернел» будує нову ВЕЗ з переробною потужністю 1 млн тонн у Хмельницькій області за 280 млн доларів. Оцініть вартість робіт).

Частина посівної площі в результаті бойових дій втрачається, тим самим знижується врожайність. У той же час критична інфраструктура сховища майже не постраждала. Мінагрополітики прогнозують скорочення посівних площ за рахунок мінування та бойових дій на 20-30%, а експерти галузі стверджують, що площі під ярими посівами урожаю 2022 року через військове вторгнення зменшаться на 39%. [31].

Втрати у м'ясомолочному напрямку наразі менші. У галузі тваринництва вони оцінюються у 15%, однак ряд великих ферм і м'ясокомбінатів розташовані неподалік районів бойових дій, тож цей відсоток може бути більшим. Зменшення виробництва молока, за оцінками профільної асоціації, може скласти 16%. Водночас виробники у цій сфері стикаються з проблемами перебоїв у розрахунках за продукцію з боку торговельних мереж, а також із загрозою неконтрольованого імпорту. Кабмін вніс м'ясомолочну продукцію до переліку критичного імпорту, водночас Верховна Рада скасувала мита на більшість товарів і розширила можливості для ввезення такої продукції під виглядом гуманітарної допомоги[11].

Основні кроки для вирішення існуючих проблем [22]:

- виявити та усунути «вузькі місця» в програмах пріоритетного кредитування та поширити на виробників кінцевої продукції.

- надання державних страхових гарантій для іноземних суден та перевізників (доручення).
- розширення альтернативних каналів експорту сільськогосподарської продукції: будівництво «сухих портів» із сусідніми європейськими країнами, збільшення можливостей перевалки через український порт річки Дунай, розширення «вузького місця» залізничної інфраструктури.
- запровадження державної програми замовлення вантажних вагонів для перевезення олії та борошна, збільшення виробництва фасованої продукції.
- перелік сільськогосподарських культур та визначення мінімального обсягу для задоволення внутрішнього попиту на вирощування за державною підтримкою, що може змінити програму «Дохід від сільського господарства».
- перевірка переліку важливих імпорتنих товарів і вилучення товари, які може бути вироблено в достатній кількості вітчизняним АПК.
- проаналізувати обсяги та доцільність імпорту продовольства у вигляді гуманітарної допомоги.
- забезпечити ефективність державної програми, яка передбачає пріоритет української продукції та закупівлю 12 мільйонів комплектів товарів першої необхідності. Обговорення розширення програми.
- після певної стабілізації ситуації з внутрішньою логістикою (можливість доставки продукції покупцям) розглянути рішення про скасування тарифів на продукти харчування.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження на тему «Розвиток конкурентного середовища на ринку соняшникової олії» ми можемо зробити наступні висновки:

1. На сьогоднішній день в структурі харчування населення розвинених країн існує переорієнтація в споживанні рослинних жирів замість тваринних, крім того збільшується використання олії для технічних потреб (дизельного палива, миючих засобів, фарб тощо). Все це сприяє розвитку олійно-жирового виробництва в Україні, яке має великі перспективи у забезпеченні внутрішніх потреб та задоволенні попиту зовнішнього ринку.

Жироолійна промисловість України — підгалузь харчової промисловості, що переробляє олійні культури на жири. Серед культур — соняшник, соя, ріпак, льон тощо. Виробництво соняшникової олії є потужним агропромисловим комплексом, який об'єднує виробників насіння і жироолійної продукції. Станом на 2021 маркетинговий рік Україна є одним із світових лідерів виробництва соняшникової олії. І займає перше місце у світі за її експортом.

Сучасну територіальну структуру олійно-жирової промисловості України формують провідні заводи та комбінати, які спеціалізуються на переробці олійно-жирових культур (соняшнику, ріпаку, сої) та виробництві олійно-жирової продукції. Структурними елементами територіальної організації олійно-жирової промисловості виступають: Дніпропетровський олійно-жировий завод (ТМ "Олейна"), Волчанський олійно-жировий завод, Запорізький олійно-жировий завод, Пологівський завод, Одеський завод, Вінницький завод, Полтавський олійно-жировий завод (ТМ "Щедрий дар"), Приколотиянський олійно-жировий завод, Кіровоградський, Слов'янський олійно-жировий завод, Каховський олійно-жировий завод (Херсонська область, ТМ "Чумак"). Для економічно ефективного функціонування провідних олійно-жирових заводів (комбінатів) потрібно, щоб відсоток використання виробничих потужностей був максимально високим та наближався до 60 – 80%.

Отже, вітчизняне виробництво соняшникової олії є прибутковим та має високий експортний потенціал. Сучасний ринок соняшникової олії сформувався під впливом структурних деформацій національної економіки.

2. Проаналізувавши за вищенаведеними показниками стан конкуренції на ринку соняшникової олії України, доходимо висновку, що ринок протягом досліджуваних років має ознаки олігопольного, помірним чином концентрованого, одноосібна монополізація якого є малоімовірною, а структура – досить конкурентною і такою, що дає можливість реалізовувати концентраційні угоди між його учасниками.

Дослідження галузевих ринків є надзвичайно актуальним в умовах глобальної конкуренції. Вітчизняне виробництво соняшникової олії є прибутковим та має високий експортний потенціал.

3. Законодавча база України на сьогоднішній день характеризується складністю, а іноді навіть і невизначеністю. Відкритим залишається питання щодо встановлення експортного мита на ріпак та сою, недосконалим є законодавче забезпечення обігу генномодифікованої продукції в Україні, негармонізованими є вітчизняні стандарти якості олійно-жирової продукції з міжнародними та європейськими виробниками, що особливо актуально в нинішніх процесах євроінтеграції України.

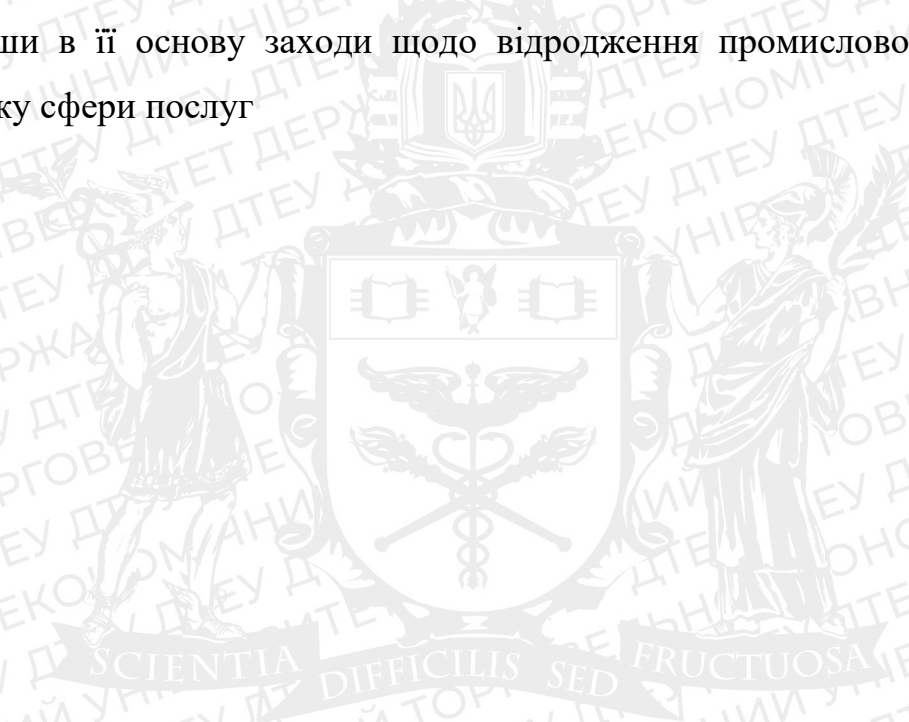
4. Соняшникова олія є основою для українського ринку рослинних олій, важливою сировиною для багатьох секторів харчової промисловості. Нині в Україні спостерігається тенденція нарощування виробничих потужностей для переробки насіння олійних культур, будуються нові заводи. З великою вірогідністю нові підприємства орієнтуватимуться на переробку не тільки соняшникової олії, але й іншого насіння олійних культур, таких як соя і ріпак. Ця тенденція пояснюється тим, що незабаром основною проблемою переробних підприємств може стати нестача сировини.

5. Метою підвищення ефективності діяльності АМКУ з розвитку конкурентного середовища на ринку олії є визначення стану конкурентного середовища на ринку, його оцінка, виявлення і визначення існуючих на ринку

проблем, які перешкоджають розвиткові конкуренції, забезпечення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції та у разі потреби підготовка за результатами дослідження пропозицій щодо здійснення заходів, спрямованих на розвиток конкуренції.

Таким чином, щоб Україна утримала свою позицію на світовому ринку соняшникової олії необхідно уже зараз розробити реальну, а не формальну програму підвищення конкурентоспроможності української економіки, заклавши в її основу заходи щодо відродження промисловості, подальшого розвитку сфери послуг

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агроновини. Нові виклики для українського ринку соняшникової олії. АПК Інформ. 2022. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/news/1525119>
2. Благодир Л. М., Вигонюк Н. Г. Конкуренція в олійно-жировій галузі України: поведінковий і функціональний аспекти. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2016. № 6. С. 35-42
3. Бойко, О. С., & Гейко, Л. М.. Сучасний стан підприємств олійно-жирової промисловості України. Економічний простір, (157), 2020. С. 32-37
4. Васильковська К. Тенденції та перспективи виробництва олійних культур в Україні й аналіз експорту олії. Економічний гектар. 2021 URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/20517-tendentsii-ta-perspektyvy-vyrobnytstva-oliinykh-kultur-v-ukraini-i-analiz-eksportu-olii.html>
5. Високоолеїновий ринок має всі шанси відновитися після удару пандемії, що дає його учасникам можливість довгострокового планування. AgroTimes.2022. URL: <https://agrotimes.ua/article/vysokooleyinovyj-sonyashnyk-vygidna-nisha/>
6. Вплив експорту олійно-жирової продукції на експорт товарів з України URL: <https://ukroilprom.org.ua/news/vplyv-eksportu-oliyno-zhyrovoy-produktsiy-na-eksport-tovariv-z-ukrayny-216/>
7. Крихкий, неспокійний, нелінійний, або Ринок олії 2021/ <https://latifundist.com/blog/autor/40-sluzhba-novostej> 17 грудня 2021. URL: <https://latifundist.com/blog/read/2843-krihkij-nespokjnij-nelnjnij-abo-rinok-ol-2021>
8. Лагутін В., Уманців Ю., Герасименко А. та ін. Внутрішній ринок і торгівля України: структурно-інституціональна трансформація: монографія / за ред. В. Лагутіна. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 432 с
9. Літковець Ю. О. Оцінювання стану та перспектив розвитку олійно-жирової галузі. Глобальні та національні проблеми економіки, 2017, випуск 20. С. 169-172

10. Мазаракі А., Лагутін В. Внутрішній ринок України в умовах дисбалансів між виробництвом і споживанням. Економіка України. 2016. № 4. С. 4–18.
11. Обзор рынка растительных масел 2021: экспорт, производство, цены 12 жовтня 2021/ URL; <https://latifundist.com/analytics/22-obzor-rynka-rastitelnyh-masel-2021-eksport-proizvodstvo-tseny>
12. Огляд ринку олійних (31.01-04.02.22) URL; <http://milkua.info/uk/post/oglad-rinku-olijnih-3101-040222>
13. Олійно-жирова галузь України. Інформаційно-аналітичний бюлетень олійно-жирової галузі України. Показники роботи за 2019 рік, 2019/20 МР. / за ред. П.Ф. Петік. Харків : КП «Харківська міська друкарня», 2020. 90 с.
14. Олійно-жирова галузь 2020: тенденції, прогнози, перспективи. УкрАгроКонсалт: веб-сайт. URL: <https://www.ukragroconsult.com/news/oliino-zhirovagaluz--2020--tendentsiyi-prognozi--perspektiv>
15. Олійно-жирова промисловість: традиції та інновації. Вітчизняний та світовий досвід : наук.-допом. бібліогр. покажч. / упоряд. Т. П. Фесун ; Наук.-техн. б-ка; Нац. ун-т харч. технологій. – Київ : НУХТ, 2019. – 185 с.
16. Офіційний сайт асоціації «Укроліяпром» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukroilprom.org.ua/?q=node/53>.
17. Олійні в умовах війни: посів, залишки, переробка, умови зберігання. Ольга Король, Latifundist.com. 29 березня 2022. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/963-olijni-v-umovah-vijni-posiv-zalishki-pererobka-umovi-zberigannya>
18. Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (12-13 лютого 2020 р.): у 2 ч. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. Ч.1. 544 с.
19. ПОСТАНОВА від 30 грудня 2021 р. № 1432 Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2020 р. № 341 і від 9 грудня 2020 р. № 1236 URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/pro-vnesennya-zmin-do>

postanov-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-22-kvitnya-2020-r-341-i-vid-9-
grudnya-2020-r-1236-1432-301221

20. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2245-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-19>.
21. Про внесення зміни до підрозділу 2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо деяких питань оподаткування податком на додану вартість операцій з вивезення за межі митної території України олійних культур: Закон України від 22 травня 2018 року № 2440-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2440-19>.
22. Прогноз економічного і соціального розвитку України. 2022-2024. Мінфін. Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування. Травень 2021. 115 с. URL: [file:///C:/Users/admin/Downloads/ПРОГНОЗ_2022-2024_КМУ_1с_20\(3\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/ПРОГНОЗ_2022-2024_КМУ_1с_20(3).pdf)
23. Рейтинг виробників соняшникової олії в Україні у 2019/2020 маркетинговому році. Журнал Landlord. URL: <https://landlord.ua/news/reitynh-vyrobnykiv-soniashnykovoii-olii-v-ukraini-u2019-2020-marketynhovomu-rotsi/>
24. Ринок рослинної олії в Україні: виробництво, експорт, імпорт, торгові марки. Koloro: вебсайт. URL: <https://koloro.ua/ua/blog/issledovaniya/rynok-rastitelnogo-masla-v-ukraine-proizvodstvojeksport-import-torgovye-marki.html>
25. Салькова І.Ю. Оцінка рівня конкуренції ринку олії в Україні / І.Ю. Салькова // Економіка і регіон. № 4. 2019. С.87-90.
26. Снеткова А.В. Інвестиції у необоротні активи підприємств олійно-жирової промисловості України: динаміка, проблеми та перспективи. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 21. С. 75–83.
27. Соняшникова олія. Agravery.com URL: <https://agravery.com/site/search?q=соняшникова+олія>

28. Соняшникова олія: скільки йде на експорт та як змінювалися ціни за останні роки URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/06/24/infografika/suspilstvo/sonyashnykova-oliya-skilky-jde-eksport-ta-yak-zminyuvalysya-cziny-ostanni-roky>
29. Тимошенко Л.М. Розвиток світового ринку рослинних олій та перспективи участі на ньому України / Л.М. Тимошенко, О.В. Пирог, А.П. Кухаренко// Економічний простір. 2018. № 13. 2008. С.26-37.
30. ТОП-10 найбільш потужних олійно-екстракційних заводів в Україні. Промисловий портал: вебсайт. URL: <https://uprom.info/news/agro/top-10-oliynoekstraktsiynih-zavodiv-v-ukrayini>
31. Україна 2022. Як не втратити свій шанс стати сильною державою. Український Інститут Майбутнього. 22.04.2022 від UIFuture. URL: <https://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vtratyty-svij-shans-staty-sylnoyu-derzhavoyu/>
32. Уманців Ю., Міняйло О., Чудак В. Тенденції розвитку внутрішньої торгівлі України. Актуальні проблеми економіки. 2016. № 7 (181). С. 151.